

KINH NGHIỆM CỦA MỘT SỐ QUỐC GIA VỀ GIÁO DỤC ĐẠO ĐỨC CHO HỌC SINH PHỔ THÔNG VÀ VẬN DỤNG VÀO VIỆT NAM

LÊ HỒNG SƠN (*)

TÓM TẮT

Đạo đức hay nhân cách con người luôn là mối quan tâm chung của nhân loại. Đặc biệt ở các quốc gia phát triển càng chú trọng đến việc giáo dục đạo đức cho học sinh. Bài viết này trình bày tóm tắt một số lý luận, kinh nghiệm quản lý về giáo dục đạo đức cho học sinh ở Mỹ, Thái Lan, Nhật Bản và vận dụng vào Việt Nam.

Từ khoá: đạo đức, giáo dục đạo đức, kinh nghiệm.

ABSTRACT

It seems that the world has always paid much attention to human's morality or personality. This really works specially in developed countries where educating students' ethics is getting more significant and serious. This article briefly presents some arguments, managerial experiences in ethic education for students in the US, Thailand, Japan and its application in Vietnam.

Keywords: moral, moral education, experience.

1. MỘT SỐ KHÁI NIỆM

Theo cách hiểu phổ biến hiện nay thì các khái niệm đạo đức, hạnh kiểm, hành vi của con người được khái quát như sau:

Đạo đức là hệ thống các qui tắc, chuẩn mực xã hội mà nhờ đó con người tự giác điều chỉnh hành vi của mình cho phù hợp với lợi ích của cộng đồng, của xã hội.

Hạnh kiểm là phẩm chất, đạo đức được thể hiện ở nhận thức, thái độ và hành vi trong học tập, trong cuộc sống, trong cách ứng xử với mọi người, với môi trường xung quanh.

Hành vi là sự ứng xử của chủ thể đối với môi trường, đối với bản thân họ và đối với người khác do ý thức định hướng, điều khiển, điều chỉnh.

2. MỘT SỐ KINH NGHIỆM GIÁO DỤC ĐẠO ĐỨC TẠI MỘT SỐ QUỐC GIA

2.1. Kinh nghiệm giáo dục đạo đức cho học sinh ở Mỹ

2.1.1. Mục tiêu

Cung cấp cho học sinh những kiến thức và cơ hội thực hành, vận dụng để xây dựng được một nền tảng tính cách bền vững, hài hòa dựa trên ba mục tiêu lớn của cuộc đời. Giáo dục học sinh trở thành những công dân có trách nhiệm, hiểu biết và có thể tham gia hiệu quả vào đời sống chính trị, xã hội của đất nước.

2.1.2. Nội dung

Bộ Giáo dục Hoa Kỳ không áp đặt chương trình giáo dục phổ thông cho toàn liên bang, mà từng trường phổ thông chiếu

(*) Thạc sĩ, Giám đốc Sở Giáo dục - Đào tạo Thành phố Hồ Chí Minh.

theo định hướng của hội đồng giáo dục (cơ quan dân cử) của các tiểu bang và quận hạt (country) trong mỗi tiểu bang để xây dựng chương trình của mình. Thứ tìm hiểu việc giáo dục nhân cách cho học sinh ở tiểu bang Maryland.

Ở đây, hệ thống giáo dục phổ thông 12 năm cũng tương tự hệ thống của Việt Nam, với ba cấp học là tiểu học (5 hoặc 6 năm), trung học cơ sở (3 hoặc 4 năm) và trung học phổ thông (3 năm). Mặc dù chương trình học của các trường rất đa dạng, cả hệ thống cùng chú trọng giáo dục về sáu tính cách trụ cột (6 pillars). Đó là: 1) Trustworthiness (giữ uy tín - đáng tin cậy), 2) Respect (kính trọng - lễ phép), 3) Responsibility (tinh thần trách nhiệm), 4) Fairness (ngay thẳng - lương thiện), 5) Caring (quan tâm - chu đáo) và 6) Citizenship (bổn phận công dân). Nền tảng của sáu trụ cột này được đặt trong chương trình tiểu học, qua các bài học về “tính cách tiêu biểu” (Character Traits, viết tắt là CT) trong bộ môn tìm hiểu xã hội (Social Study).

2.1.3. Cách tiến hành giáo dục đạo đức

Nêu gương; Giải thích; Cổ vũ, khích lệ; Bảo đảm môi trường đạo đức; Trải nghiệm; Kỳ vọng vào sự ưu tú. Toàn bộ thành quả học tập của học sinh ở Hoa Kỳ (gồm ba lĩnh vực là nhận thức, thái độ - tình cảm và kỹ năng - hành vi) được đánh giá và xếp hạng theo một chuẩn đo lường duy nhất. Ở các lớp mẫu giáo, bài làm của học sinh được đánh giá bằng những biểu tượng vui: “mặt cười”, “mặt thườg”, “mặt buồn”... từ lớp 1 đến lớp 3, giáo viên xếp hạng trình độ học sinh từ cao xuống thấp theo trình tự chữ cái A - B - C - D... Từ lớp 4 trở lên, học sinh được nhận điểm số theo thang 100, rồi từ đó quy thành các hạng bằng chữ hay bằng số (4.0 - xuất sắc, 3.0 - tốt, 2.0 - trung bình, 1.0 - yếu, 0 - liệt).

2.2. Kinh nghiệm giáo dục đạo đức cho học sinh ở Thái Lan

2.1.1. Mục tiêu

Ba mục tiêu của giáo dục đạo đức là: 1) Nhận thức được điều tốt; 2) Quan tâm đến điều tốt; 3) Làm điều tốt. Tất cả những mục tiêu này được thực hiện thông qua những nguyên tắc và các phẩm hạnh cốt lõi sau: Tính liêm chính và trung thực là gốc rễ của tôn trọng sự thật, phát triển về trí tuệ, và yêu học tập. Ý thức trách nhiệm với bản thân, gia đình, nhà trường, và cộng đồng. Lòng tự trọng là gốc rễ của việc nhận biết tiềm năng của mình. Tôn trọng quyền của tất cả mọi người bất chấp chủng tộc, tôn giáo, giới tính, tuổi, điều kiện vật chất, hay tình trạng tinh thần; thừa nhận quyền của những người khác trong việc nắm giữ và thể hiện những quan điểm khác biệt, kết hợp với khả năng đưa ra những đánh giá khác nhau trong những quan điểm cạnh tranh; ý thức về công lý, chính trực, công bằng, và một sự cam kết với những điều đó; thiên hướng hiểu rõ, đồng cảm, quan tâm, và thương yêu người khác; ý thức kỷ luật và tự hào về việc mình làm; tôn trọng thành tích của người khác; tôn trọng tài sản của mình và của người khác, bao gồm tài sản công; can đảm bày tỏ suy nghĩ của mình.

2.2.2. Nội dung

Trước tiên, phải khẳng định rằng, chương trình giáo dục đạo đức ở Thái Lan không phải là một môn học, mà là một văn hóa, theo đó các nhà trường Thái Lan có nhiệm vụ “truyền dẫn” vào từng người học. Giáo dục đạo đức xảy ra ở mọi lúc, mọi nơi. Như vậy có thể coi cả đất nước, cả nền văn hóa Thái Lan là trường học giáo dục đạo đức trong đó nội dung giáo dục đạo đức là tất cả những vấn đề thường nhật từ kỹ năng giao tiếp đến hôn nhân, quan hệ cha mẹ - con cái đều được học hỏi, chia sẻ. Do đó, nói đến giáo dục đạo đức không chỉ là giáo dục học sinh, mà là giáo dục lẫn nhau giữa tất cả mọi người để tạo thành một văn hóa

đạo đức tốt đẹp. Về cơ bản, khung phát triển đạo đức mà nhiều trường ở Thái Lan áp dụng được dựa trên những giá trị toàn cầu cốt lõi sau: Đáng tin cậy - trung thực và nói sự thật; Tôn trọng - lịch sự và nhã nhặn, chấp nhận sự khác biệt ở người khác; Trách nhiệm - chấp nhận kết quả với của hành động mình làm và cố gắng hết khả năng của mình; Tính công bằng - tuân thủ nguyên tắc, chia sẻ, lắng nghe và không đổ lỗi bất công lên những người khác; Sự chu đáo - tốt bụng, lòng thương, thể hiện sự quan tâm đối với cảm giác của người khác; Ý thức công dân - đóng góp cho gia đình và cộng đồng, tuân thủ nguyên tắc, hợp tác với người khác, kính trọng cha mẹ, thầy cô, và những người có quyền uy, bảo vệ môi trường.

Đứng từ góc độ nhà trường, phương châm của nhiều trường học ở Thái Lan là: giáo dục đạo đức là một chương trình toàn diện của nhà trường tập trung vào sự phát triển những đặc điểm tính cách tốt đẹp của học sinh. Có nhiều hoạt động và thảo luận đề nghị sự tham gia tích cực của học sinh. Giáo dục đạo đức ở Thái Lan, giống như ở nhiều quốc gia khác, là một tập hợp gồm nhiều nội dung: Giáo dục đạo đức: tập trung vào các khía cạnh đạo đức của cá nhân và xã hội; Giáo dục công dân: tạo cơ hội cho thanh thiếu niên tham gia tích cực các quy trình dân chủ của nhà trường và cộng đồng; Phát triển tính cách: kết nối các khía cạnh đạo đức trong giáo dục với các khía cạnh xã hội và công dân trong đời sống của thế hệ trẻ; Đạo đức: giải quyết những vấn đề đúng và sai; Tính cách: kết hợp các phẩm chất cá nhân để làm cho mỗi một trẻ em là đặc trưng.

Như vậy, giáo dục đạo đức ở Thái Lan tập trung vào những nội dung để thực hiện ba mục tiêu lớn của cuộc sống, cụ thể như sau: Thúc đẩy các giá trị đạo đức cốt lõi như là một cơ sở để phát triển tính cách; tạo cơ hội cho hành động đạo đức và phát triển

nhận thức; phát triển tinh thần và xã hội; giáo dục kỹ năng sống; giải quyết xung đột; ngăn chặn bạo lực; giáo dục công dân. Nội dung của giáo dục đạo đức của Thái Lan cũng phần nhiều được tiếp nối ý tưởng giáo dục đạo đức của nhiều nước phương Tây, chẳng hạn như Mỹ, Anh. Song nội dung giáo dục đạo đức của Thái Lan ngoài việc tập trung vào các giá trị cốt lõi của cá nhân, còn dựa trên nền tảng các giá trị văn hóa và tôn giáo đặc trưng của mình.

2.2.3. Về cách thức giáo dục đạo đức

Trước hết, để thực hiện giáo dục đạo đức, khung giáo dục đạo đức xác định các đối tác trong giáo dục đạo đức bao gồm: thanh thiếu niên chịu trách nhiệm về hành vi của mình; phụ huynh học sinh tham gia vào cuộc sống và học tập của chúng; gia đình tham gia vào các nỗ lực xây dựng đạo đức; nhà trường thúc đẩy các giá trị cốt lõi như là cơ sở để hình thành đạo đức tốt. Nhà trường đưa giáo dục đạo đức vào chương trình giảng dạy, cắm nang nhà trường, quy định và phương châm của nhà trường, đồng thời tạo cơ hội để thực hiện hành vi đạo đức với sự tham gia của toàn bộ cộng đồng nhà trường.

Như vậy, cách tiếp cận giáo dục đạo đức ở Thái Lan là tiếp cận tổng thể gồm tất cả những ai liên quan đến việc giáo dục giá trị của con người để hình thành tính cách tốt đẹp. Họ hướng tới một mối quan hệ chặt chẽ giữa nhà trường - cộng đồng - gia đình. Nói cách khác, giáo dục đạo đức có thể được thực hiện ở bất kỳ nơi nào, trong môi trường nào và trở thành phương châm của toàn thể đội ngũ giáo viên, học sinh. Không chỉ có người học mới phải học về giáo dục đạo đức, mà ngay cả những người làm công tác giảng dạy cũng phải học hỏi lẫn nhau, từ người học để hoàn thiện những nét nhân cách cá nhân của mình.

2.3. Kinh nghiệm giáo dục đạo đức cho học sinh ở Nhật Bản

2.3.1. Mục tiêu

Giáo dục đạo đức ở Nhật Bản được xây dựng trên nền tảng các giá trị gia đình và văn hóa truyền thống, được thực hiện ưu tiên so với tất cả môn học khác trong chương trình giáo dục phổ thông; nhằm bồi dưỡng tinh thần tôn trọng nhân phẩm con người, trân trọng cuộc sống; nỗ lực kế thừa và phát triển văn hóa truyền thống, tạo dựng một nền văn hóa phong phú về mặt cá nhân; nỗ lực hình thành và phát triển xã hội và quốc gia dân chủ; đóng góp vào việc xây dựng một cộng đồng thế giới hòa bình; có khả năng ra quyết định độc lập; bồi dưỡng ý thức đạo đức.

2.3.2. Nội dung

Nhật Bản hướng đến việc bảo tồn các giá trị xã hội của dân tộc. *Triết lý giáo dục đạo đức của Nhật Bản được nêu trong chương trình khung quốc gia nhằm đào luyện*: - Tinh thần tôn trọng nhân phẩm và lòng yêu quý cuộc sống - Nhiệt tâm kế thừa và phát triển văn hóa truyền thống - Nhiệt tâm phát triển một đất nước và xã hội dân chủ - Ý thức đóng góp cho sự phát triển của một xã hội quốc tế thanh bình - khả năng tự quyết định - Ý thức đạo đức. Các giá trị hướng tới đó là: sự đúng mực; sự chuyên cần; lòng dũng cảm; sự chân thành; tự do và luật lệ; tự hoàn thiện; phép lịch sự, sự quan tâm và lòng tốt; biết ơn và kính trọng, khiêm tốn; tôn trọng thiên nhiên và cuộc sống; tính cao thượng, công bằng; trách nhiệm.

2.3.3. Cách tiến hành giáo dục đạo đức

Khác với nhiều nước thực hiện giáo dục đạo đức chủ yếu thông qua một môn học (đạo đức hoặc giáo dục công dân) trong chương trình giáo dục phổ thông, Nhật Bản thực hiện qua toàn thể các môn học, qua các hoạt động đặc biệt và qua sinh hoạt hằng

ngày. Chương trình giáo dục đạo đức khung được xây dựng trên nền tảng luật pháp quốc gia, với bộ tiêu chuẩn mà tất cả các trường từ công lập đến tư thục đều phải thực hiện. Ấn tượng nhất trong chương trình giáo dục đạo đức ở Nhật Bản là việc thực hiện thông qua các hoạt động đặc biệt và hoạt động hằng ngày. 1) Hoạt động đặc biệt gồm: hoạt động lớp học, hội đồng sinh viên/học sinh, hoạt động câu lạc bộ, các sự kiện nhà trường (liên quan đến những ngày lễ, giáo dục thể chất, các chuyến tham quan thực tế và các hoạt động phục vụ xã hội). Các hoạt động đặc biệt này kết hợp chặt với nội dung của môn đạo đức hay giáo dục công dân. 2) Hoạt động hằng ngày được xem như phương tiện giáo dục đạo đức. học sinh không phân biệt trường công lập hay tư thục, trường nghèo hay trường giàu, thành thị hay thôn quê đều phải tham gia lau dọn trường lớp; Việc thứ hai trong hoạt động hằng ngày liên quan đến chăm sóc các sinh vật để làm quen và phát triển tình cảm đối với môi trường tự nhiên, động thực vật và nhờ vậy học cách trân trọng đời sống; Thứ ba là hoạt động câu lạc bộ sau giờ học (khác với hoạt động câu lạc bộ trong các hoạt động đặc biệt) giúp lĩnh hội các quy tắc và kỹ năng tương tác giao tiếp có tính chất bắt buộc (Hoạt động này liên quan đến nhiều nội dung giáo dục đạo đức như lòng tự trọng, tinh thần trách nhiệm, ý thức tự hoàn thiện, tình bạn... học sinh phát triển các phẩm chất này thông qua việc thực hiện mục đích chung của câu lạc bộ).

3. VẬN DỤNG KINH NGHIỆM QUẢN LÝ HOẠT ĐỘNG GIÁO DỤC ĐẠO ĐỨC CỦA CÁC NƯỚC NÓI TRÊN VÀO NHÀ TRƯỜNG VIỆT NAM

Từ những kết quả nghiên cứu kinh nghiệm quản lý hoạt động giáo dục đạo đức của ba nước nói trên, có thể rút ra một số bài học vận dụng vào nhà trường Việt Nam

trong quá trình quản lý giáo dục đạo đức học sinh.

- Vấn đề đạo đức phải được gắn với những đặc điểm văn hóa, với những đặc điểm phát triển kinh tế - xã hội của đất nước. Điều này phải được thể hiện trong mục tiêu, nội dung và phương pháp giáo dục đạo đức học sinh. Thực tế trong chương trình một số môn học, đặc biệt là môn đạo đức ở tiểu học và môn Giáo dục công dân ở cấp trung học đã thể hiện những yêu cầu trên. Tuy nhiên, có lẽ nên tập trung vào những vấn đề nào là trọng tâm, thiết thực, gắn chặt với sự phát triển kinh tế - xã hội của đất nước cũng như của mỗi địa phương, cập nhật với tình hình thực tế. Chẳng hạn như: phát triển những chuyên đề mang tính thời sự để giải quyết các vấn đề xã hội bổ sung cho nội dung đạo đức giúp học sinh có điều kiện liên hệ thực tiễn và tìm ra những giải pháp thích hợp.

- Mục tiêu giáo dục đạo đức học sinh cần tập trung nhấn mạnh những điểm nào là cần thiết nhất, nhưng phải gắn với mục tiêu giáo dục cấp học, với mục tiêu phát triển kinh tế - xã hội mà Đảng và Nhà nước đã đưa ra. Ngoài mục tiêu chung cho giáo dục phổ thông, mỗi cấp học cần cụ thể hóa mục tiêu

giáo dục đạo đức cho học sinh phù hợp với đặc điểm tâm lý lứa tuổi, với vùng miền.

- Giáo dục đạo đức học sinh được thực hiện qua nhiều con đường, cách thức, phương pháp cụ thể. Nhà trường Việt Nam đã có nhiều kinh nghiệm trong việc vận dụng các phương pháp giáo dục đạo đức khác nhau, tuy nhiên còn hạn chế và nghèo nàn về hình thức giáo dục. Kinh nghiệm của ba nước nói trên cho thấy, cần phải lựa chọn những phương pháp. Đó phải là những phương pháp có trọng tâm trọng điểm, gắn với đặc điểm lứa tuổi, với điều kiện của từng trường, của mỗi địa phương. Chỉ có làm như vậy mới phát huy được tính sáng tạo của giáo viên trong quá trình giáo dục đạo đức học sinh.

- Sử dụng các phương tiện giáo dục đạo đức cũng là một vấn đề được các nước quan tâm. Truyền thống nhà trường, truyền thống cách mạng của địa phương, các tấm gương sáng trong học sinh và trong cộng đồng,... đều là những phương tiện giáo dục đạo đức có hiệu quả. Điều quan trọng là vận dụng như thế, vào những bài học nào, những nội dung nào thì sẽ phát huy được hiệu quả của các phương tiện đó.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục - Đào tạo (2011), *Thông tư 58/2011/TT-BGDĐT ngày 12/12/2011 Quy chế đánh giá, xếp loại học sinh trung học cơ sở và học sinh trung học phổ thông*.
2. Bộ Giáo dục - Đào tạo (2013), *Kỷ yếu hội thảo Quốc gia về giáo dục đạo đức - công dân trong giáo dục phổ thông Việt Nam*.
3. Nguyễn Dục Quang (2010), *Tìm hiểu về giáo dục đạo đức học sinh của một vài nước trên thế giới*, Đề tài nghiên cứu cấp Viện, mã số V2009-01, Viện khoa học giáo dục Việt Nam.
4. <http://www.ed.gov/>.
5. Ministry of Education, Science, Sports and Culture website (pre-merger) (Archive) **(Japanese)**.
6. Ministry of Education - Official Website in English.

Ngày nhận bài: 03/4/2015. Ngày biên tập xong: 24/7/2015. Duyệt đăng: 28/7/2015